

Francesc Núñez Mosteo i Agnès Vayreda i Duran (2022).

Humanisme i posthumanisme. Eines per a unes ciències humanes en moviment. Barcelona: Editorial UOC.

ISBN: 978-84-9180-974-6

Alexandre Pichel-Vázquez

Universitat Oberta de Catalunya; apichelv@uoc.edu

En les últimes dècades, el pensament posthumanista ha sigut capaç de posicionar-se i ressonar al centre de tots els debats de les ciències socials, ja sigui per criticar les seves limitacions com per explorar les seves potencialitats. El llibre coordinat per Francesc Núñez Mosteo i Agnès Vayreda i Duran es presenta dins d'aquesta exploració de potencialitats i funciona perfectament com una caixa d'eines teòriques-metodològiques posthumanista per a la recerca social. Les autores de cadascun dels capítols proposen re-pensar el món des del posthumanisme amb l'objectiu d'imaginar uns altres futurs possibles. Com diu Josep Martí, el posthumanisme, encara que sigui en singular (p. 72), engloba un ampli espectre de teories, perspectives i metodologies que tenen en comú la superació i la crítica dels postulats humanistes. De la mateixa manera que fan Francesc Núñez i Agnès Vayreda amb l'humanisme (pp. 21-22), el posthumanisme ha d'entendre's com a una cosmovisió, una manera d'estar-hi i comprendre el món i no com una única teoria o perspectiva explicativa de tot. Així mateix, les autores del llibre fan servir el posthumanisme com a peça central per a la seva anàlisi i reflexió crítica, però des de llocs i àmbits diferents (per exemple, des de la filosofia, l'antropologia, els feminismes o l'etnozoologia).

Les dues-centes pàgines del llibre estan dividides en una petita introducció i en quatre capítols on les autores reflexionen de manera autònoma sobre el paper del posthumanisme en les seves recerques. Malgrat aquest "autonomisme o individualitat" en

---

Pichel-Vázquez, Alexandre (2023). Ressenya de Núñez Mosteo & Vayreda i Duran (Coords.) (2022). *Humanisme i posthumanisme. Eines per a unes ciències humanes en moviment.* *Athenea Digital*, 23(3), e3481. <https://doi.org/10.5565/rev/athenea.3481>

Fecha de publicació: 10-10-2023

l'escriptura, el diàleg, l'escolta i la comunicació entre cadascun dels capítols (i autores) és més que palpable. L'estructura del llibre guia a la lectora del fet més abstracte i teòric al fet més concret i d'estudi de cas: la presentació i crítica de l'humanisme (Cap. I, Francesc Mosteo i Agnès Vayreda), l'exposició d'eines posthumanistes (Cap. II, Josep Martí), els efectes del posthumanisme en la comprensió del gènere i els cossos (Cap. II, Begonya Enguix) i les etnografies amb animals no-humans (Cap. IV, Mara Martínez). Aquesta evolució dins del llibre —les seves múltiples mirades, dimensions i àmbits— es fa de manera amable, sense ruptures profundes i amb la capacitat de mantenir a la lectora atenta i interessada en el text.

En el primer capítol, Francesc Núñez i Agnès Vayreda presenten i contextualitzen el pensament humanista, les seves bases teòriques i la seva comprensió de l'ésser humà. Com ja hem ressaltat, dels punts més forts d'aquest capítol, un n'és la presentació de l'humanisme com una cosmovisió, és a dir, “com un marc interpretatiu gràcies al qual l'ésser humà pot fer front a l'experiència de viure, trobar sentit al món i respondre a les preguntes fonamentals” (p. 21). Aquesta obertura en la comprensió de l'humanisme es fonamenta en un canvi de paradigma posthumanista que deixa de preguntar-se *què són* les coses per qüestionar-se *què fan*. Les autores no pretenen explicar què és l'humanisme, sinó que relaten com aquest paradigma ha condicionat i afectat les formes humanes d'entendre, moure('s) i consumir el món que habitem. Aquesta mirada més processual facilita la indagació dels orígens intel·lectuals de l'humanisme, situant-lo també fora dels períodes renaixentistes i de la Il·lustració i explorant la seva influència dins de la tradició grecoromana (p. 23-30), així com de l'actual moviment transhumanista (pp. 52-64). Aleshores, Núñez i Vayreda presenten com la superioritat de l'ésser humà, de la seva ment i la seva individualitat, el descrèdit de la transcendència i del fet sobrenatural i la preeminència de l'ús de la raó i de la indagació (pp. 40-41) no només formen part del nucli ideològic central de l'humanisme, sinó que també configuren i modifiquen les formes d'estar-hi de l'ésser humà, tant al passat amb el món grecoromà, el cristianisme o el renaixement, com al present i futur amb el transhumanisme —com una versió extrema i tecnocientífica de l'humanisme que afirma que “els avanços de la tecnociència ens ofereixen la possibilitat de millorar-nos com a espècie” (p. 66). En conclusió, aquest primer capítol situa a les lectores dins del debat acadèmic i proporciona un context social i teòric propici per a les reflexions i crítiques posthumanistes de la resta de les autores.

En el segon capítol, Josep Martí proposa pensar el posthumanisme com una caixa d'eines conceptuals. Com dèiem, el posthumanisme no és una teoria tancada, sinó un conjunt de tendències que tenen com a objectiu la superació de l'humanisme, és a dir, cerquen la desconstrucció de la condició humana per conceptualitzar a l'ésser humà

“no com un agent autònom, sinó situat en un imbricat sistema de relacions” (p. 67). Aquesta perspectiva obliga un rebuig al dualisme cartesià i a re-pensar els subjectes d’estudi des d’una òptica oberta al canvi, al moviment, a la connectivitat i a les relacions en les quals s’inscriu. Des d’aquest lloc, Martí presenta diferents instruments i tendències per al pensament posthumà. En un sentit spinozià i deleuzià, es presenta el gir afectiu com un canvi teòric i metodològic en l’anàlisi de l’acció humana que desborda les perspectives cognitives i discursives presents fins al moment. Es proposa un pensament no-representacional que es fixi en les capacitats afectives dels cossos d’afectar i ser afectats. Les relacions tornen a ser al centre i, per això, Martí presenta l’assemblatge i l’entremig (*in-between*) com a configuracions i espais posthumans. Llavors, el fet rellevant és la connectivitat i l’articulació constantment mòbil de les categories que componen un assemblatge. L’assemblatge es torna útil pel seu caràcter post-antropocèntric (“l’ésser humà no [està] en el centre sinó que constitueix un element més”, p. 79), la seva atenció a les relacions (p. 78) i als entremigs (és a dir, el “moviment de generació i dissolució en un món d’esdevenirs on les coses no estan encara clarament donades”, p. 92), l’agència afectiva de cadascuna de les entitats que el componen (p. 79) i les intraaccions que emergeixen d’elles (les agències ja no hi estan preconstituïdes, sinó que la intraacció entre les entitats de l’assemblatge “implica la mútua constitució d’agències”, p. 80). Per observar i explorar aquests fluxos de relacions i aquestes connexions presocials entre elements i actors humans i no-humans, Martí acaba el capítol fent servir les eines i conceptes posthumans dins d’exemples concrets com la música (pp. 94-97) i la relació dels humans amb altres espècies (amb especial atenció als virus, pp. 98-102) o amb diversos objectes (pp. 103-108).

Un cop s’ha contextualitzat l’humanisme i indicat les eines per a la seva crítica i la seva superació, el llibre a poc a poc canvia de registre i proposa una lectura encara més concreta. Begonya Enguix, en el tercer capítol, suggereix un recorregut pels efectes que ha tingut el pensament posthumanista en la comprensió del gènere, ja que una gran part de les idees posthumanistes venen de “la crítica a un sistema de gènere centrat en allò masculí com a model universal de l’humà” (p. 111). Per a l’autora, el posthumanisme és una epistemologia feminista que canvia la nostra mirada sobre la concepció del gènere i les seves implicacions en les nostres vides. Entenent el gènere com un assemblatge complex i mòbil que està constantment relacionat amb unes altres categories, Enguix proposa explorar el gènere a través de tres eixos fonamentals: el cos, la identitat i la política. Des del feminisme corporal d’Elizabeth Grosz, Enguix ressitua el cos al centre del debat polític i social: la diferència sexual i la materialitat dels cossos sexuals tornen a ser tinguts en compte, però sense perdre els efectes socioculturals del gènere —el cos és una frontera variable que pertany a l’entremig i que afecta i és afectat per les interaccions del gènere i el sexe. El segon dels eixos és la identitat. Enguix

rescata el caràcter afirmatiu posthumanista de Rosi Braidotti per suggerir una identitat basada en la diferència, però concebuda “no com un problema, sinó com un valor, perquè l’allibera del pensament opositiu” (p. 136). Sense amagar les imperfeccions d’aquesta perspectiva i fent visible els dilemes que poden sorgir de la multiplicació d’identitats, es reconeix la potencialitat d’entendre les identitats (de gènere) des de la diferència i l’afirmativitat posthumanista. Finalment, Enguix presenta la política com l’últim eix. El gènere és un element polític de primer ordre, configura privilegis, desigualtats i estratifica el poder social. Així doncs, per resistir i lluitar contra l’ofensiva ultradretana, antifeminista i conservadora en Europa, Enguix proposa el posthumanisme, concretament el feminista, com a una praxi política que permeti noves maneres de ser i fer política.

A l’últim capítol, Mara Martínez es recolza en els postulats posthumanistes i en els estudis crítics animals per explorar la relació i el *coésser* del cavall-humà. A través d’una antropologia relacional i del gir afectiu entre animals humans i no-humans, Martínez exposa els processos de co-creació d’identitat de les genetes i els cavalls. L’autora trenca amb la centralitat i la superioritat de l’ésser humà i duu a terme una etnografia entre cavalls per explorar els seus processos de socialització tant amb altres cavalls com amb unes altres espècies, com poden ser els éssers humans. Martínez desenvolupa una etnografia multiespècie que no només trenca amb la dicotomia humà-animal, sinó que també amb la de cultura-naturalesa per cercar els processos co-constitutius i mòbils de l’esdevenir entre espècies. A través d’un gran treball de camp, una experiència situada i unes entrevistes amb les genetes i els cavalls, Martínez articula de manera magnífica una anàlisi sobre les potencialitats afectives de tots els subjectes implicats en la construcció i la constitució d’un *coésser* relacional entre genetes i cavalls. Aquest *coésser* s’exposa, en primer lloc, en la sincronització “en moments intercorporals de mutualitat” (p. 171). Un segon nivell que es dona en l’acceptació d’una corresponsabilitat i una agència individual i col·lectiva de tots els actors (cavalls i genetes), és a dir, es tracta de “[re-]conèixer els cavalls com a subjecte i individu” (p. 171). Finalment, un tercer nivell on s’aborda l’esdevenir cavall, humà i cavall-humà i treballa les formes d’“aprendre i adaptar-se a estar juntes, que és una forma conjunta de domesticar-se i de modelar-se” (p. 171). L’etnografia multiespècie de Martínez és el final perfecte del llibre: no només és un gran exemple de les potencialitats de les eines posthumanistes en l’anàlisi social —desbordant tota la cosmovisió humanista tradicional—, sinó que tota la seva reflexivitat, qüestionament i relat ètic es converteix en una esplèndida praxi política del posthumanisme.

El llibre *Humanisme i posthumanisme. Eines per a unes ciències humanes en moviment* s’insereix perfectament en el debat social i acadèmic actual. A través dels textos

de totes les autores, no només es critica i invalida l'humanisme i les formes que l'ésser humà tenia (i té) de preguntar-se la seva posició en el món, sinó que també suggereix una nova cosmovisió posthumanista, post-antropocèntrica i feminista i la concreta amb un esplèndid estudi de cas. Des del més difús al més concret debat, cadascun dels capítols d'aquest llibre obren noves portes per qüestionar i investigar el món actual. A tall de conclusió, parlem d'un llibre que recull i ensenya els debats del moment i els posa a la nostra completa disposició.

Este texto está protegido por una licencia [Creative Commons 4.0](#).

Usted es libre para Compartir —copiar y redistribuir el material en cualquier medio o formato— y Adaptar el documento —remezclar, transformar y crear a partir del material— para cualquier propósito, incluso comercialmente, siempre que cumpla la condición de:

Atribución: Usted debe reconocer el crédito de una obra de manera adecuada, proporcionar un enlace a la licencia, e indicar si se han realizado cambios . Puede hacerlo en cualquier forma razonable, pero no de forma tal que sugiera que tiene el apoyo del licenciante o lo recibe por el uso que hace.

[Resumen de licencia](#) - [Texto completo de la licencia](#)